

ความขัดแย้งระหว่างบาทหลวงต่างคณะ
ในรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์*
Conflicts among Roman Catholic Missionaries
during the Reign of King Narai

ธิษณา วีรเกียรติสุนทร**
Thissana Weerakietsoontorn

บทคัดย่อ

สังคมอยุธยาเป็นสังคมนานาชาติ (cosmopolitan society) ประกอบด้วยกลุ่มคนหลากหลายเชื้อชาติและอาชีพ หนึ่งในนั้นได้แก่คณะบาทหลวงคาทอลิก ซึ่งเข้ามาในกรุงศรีอยุธยาเป็นครั้งแรกในรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์ปีที่ ๒ (ค.ศ. ๑๔๙๑-๑๕๒๙) และได้ดำเนินงานทางศาสนาเรื่อยมาจนกระทั่งกรุงศรีอยุธยาเสียให้แก่พม่าเป็นครั้งที่ ๒ ใน ค.ศ. ๑๗๖๗ แม้ว่าก่อนหน้านี้จะมีคณะบาทหลวงหลายคณะเข้ามาเผยแผ่คริสต์ธรรม

* บทความนี้ปรับปรุงจากการทำวิจัยเพื่อทำวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาโท สาขาวิชาประวัติศาสตร์ศึกษา คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร เรื่อง “สนธิสัญญาระหว่างสยามกับชาติตะวันตกในรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์” รองศาสตราจารย์ ดร.ธีรวัฒน์ ป้อมเพชร และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วรพร ภูพงศ์พันธุ์ เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา

** นักศึกษาระดับปริญญาโท สาขาวิชาประวัติศาสตร์ศึกษา คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

แต่ก็ไม่ปรากฏว่าบาทหลวงต่างคณะจะขัดแย้งกันจนกระทั่งเมื่อบาทหลวงคณะมิสซังต่างประเทศ ณ กรุงปารีสเข้ามา ทำให้เกิดข้อขัดแย้งในกลุ่มนักบวชคาทอลิกเดิม และความขัดแย้งนี้ส่งผลกระทบต่อทั้งการดำเนินงานของบาทหลวงคณะมิสซังต่างประเทศและวิถีชีวิตของชาวคาทอลิกในสังคมอยุธยาด้วย

คำสำคัญ : คณะมิสซังต่างประเทศ ระบบสิทธิอุปถัมภ์

Abstract

Ayutthaya was a cosmopolitan society, with several ethnic groups and several professions. One vocation was that of missionary. Roman Catholic missionaries first came to Ayutthaya in the reign of King Ramathibodi II (1491–1529). They lived and worked there right up till the final defeat and destruction of Ayutthaya in 1767. Even though priests of different orders came to this city, there appeared to be no signs of conflict between them until the entry onto the scene of the French Société des Missions Etrangères. The arrival of these missionaries caused friction with the Roman Catholic priests who had come here earlier. These conflicts had an effect both on the work of the Missions Etrangères priests and on the way of life of Roman Catholics in Ayutthayan society.

Keywords : Missions Etrangères, Padroado

วารสารอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร ปีที่ ๓๒ (๒๕๕๓) ฉบับที่ ๒ ๑๗๕

สังคมอยุธยาเป็นสังคมที่มีความหลากหลาย ทั้งเรื่องเชื้อชาติ วัฒนธรรมและทางศาสนา โดยชนชาติต่างๆ เหล่านี้เข้ามาอาศัยอยู่ในกรุงศรีอยุธยาด้วยสาเหตุที่ต่างกัน บ้างเป็นเชลยที่ถูกกวาดต้อนมาในยามสงคราม บ้างเข้ามาขอพึ่งพระบรมโพธิสมภาร บ้างเข้ามาเพื่อทำการค้าและบางคนก็เข้ามาเพื่อดำเนินภารกิจพิเศษ เช่น กลุ่มบาทหลวงซึ่งมีเป้าหมายเพื่อเผยแผ่ศาสนาคริสต์ ทั้งนี้เพราะราชอาณาจักรสยามได้ชื่อว่าเป็นดินแดนที่กษัตริย์ทรงมีชั้นดีธรรมทางศาสนาและให้สิทธิแก่ประชาชนในการนับถือศาสนาและประกอบศาสนกิจได้อย่างเสรี แม้ในกรุงศรีอยุธยาจะมีบาทหลวงหลายคน แต่ก็ไม่ปรากฏว่าจะมีข้อขัดแย้งระหว่างกัน จนกระทั่งเมื่อ “บาทหลวงคณะมิสซังต่างประเทศแห่งกรุงปารีส” ซึ่งส่วนใหญ่เป็นชาวฝรั่งเศสเดินทางเข้ามาเผยแผ่ศาสนา นักบวชในคณะอื่นๆ ที่อยู่ได้อำนาจของกษัตริย์โปรตุเกสซึ่งเข้ามาเผยแผ่คริสต์ศาสนา ก่อนได้เข้าขัดขวางการทำงานของคณะบาทหลวงที่เข้ามาใหม่ ประกอบกับปัจจัยที่เกิดจากความขัดแย้งทางการเมืองภายในระหว่างชาติตะวันตก ส่งผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตของชาวคาทอลิกในกรุงศรีอยุธยา และเป็นจุดเริ่มต้นของความสัมพันธ์ระหว่างสยามกับฝรั่งเศสในรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์

คริสต์ศาสนาในกรุงศรีอยุธยาก่อนการเข้ามาของบาทหลวงคณะมิสซังต่างประเทศ

ก่อนที่บาทหลวงคณะมิสซังต่างประเทศจะเข้ามาเผยแผ่คริสต์ศาสนาในกรุงศรีอยุธยาใน ค.ศ. ๑๖๖๒ นั้น ได้มีบาทหลวงกลุ่มต่างๆ เข้ามาดำเนินงานทางศาสนาาก่อนหน้านั้นแล้ว บาทหลวงกลุ่มแรกที่เข้ามานั้นเป็นบาทหลวงคณะโดมินิกัน (Dominican) นามว่า เจโรนิโม ดา ครูซ (Jerónimo da Cruz) และเซบาสติอาว ดู กงตู (Sebastião do Conto) ซึ่งเข้ามาเผยแผ่ศาสนาใน ค.ศ. ๑๕๖๖ แต่ไม่ประสบความสำเร็จเนื่องด้วยปัจจัยสองประการคือ ชาวมุสลิมต่อต้าน และกองทัพพม่าที่เข้ายึดพระนครศรีอยุธยาใน ค.ศ. ๑๕๖๙ ได้สังหารบาทหลวงคณะนี้จนหมด

ใน ค.ศ. ๑๕๘๒ ออกัสตินโย เดอ ตอร์เดซีลาส (Agostinho de Tordesillas) บาทหลวงคณะฟรานซิสกัน (Franciscan) ได้พยายามฟื้นฟูการเผยแผ่คริสต์ศาสนาในกรุงศรีอยุธยาอีกครั้งหนึ่ง แต่ก็ไม่ประสบผลสำเร็จเช่นเคย ต่อมาใน ค.ศ. ๑๖๐๗ เมื่อ

๑๗๖ ธิษณา วีรเกียรติสุนทร

สมเด็จพระเอกาทศรถ (ค.ศ. ๑๖๐๕-๑๖๑๐) ทรงแต่งราชทูตไปเจริญสัมพันธไมตรีกับอุปราชแห่งเมืองกัว เพื่อฟื้นฟูการค้าระหว่างสยามกับโปรตุเกสและเพื่อขอให้อุปราชส่งบาทหลวงมาสอนศาสนาแก่ประชาชนโปรตุเกสในพระนคร อุปราชแห่งเมืองกัวได้ตอบรับพระราชประสงค์ของสมเด็จพระเอกาทศรถเป็นอย่างดี ดังนั้น เขาจึงส่งบัลตาซาร์ เซอเกรา (Balthasar Sequeira) บาทหลวงคณะเยซุอิต (Jesuit) คนแรกเข้ามาเผยแผ่คริสต์ธรรมในกรุงศรีอยุธยา บาทหลวงคณะนี้ได้ตั้งมั่นอยู่ในกรุงศรีอยุธยา มาจนถึงรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์

เมื่อบาทหลวงคณะมิสซังต่างประเทศแห่งกรุงปารีสคณะแรกเดินทางมาถึงกรุงศรีอยุธยาใน ค.ศ. ๑๖๖๒ ก็ได้พบว่าคณะเยซุอิตเป็นบาทหลวงกลุ่มสำคัญที่สุดและมีจำนวนมากที่สุด (๔ รูป)^๑ นอกจากบาทหลวงคณะเยซุอิตแล้ว ยังมีบาทหลวงคณะโดมินิกันอีก ๒ รูป คณะฟรานซิสกัน ๒ รูป และนักบวชสามัญหรือบาทหลวงประจำสังฆมณฑลอีก ๓ รูป^๒ ส่วนชาวคริสต์ที่อาศัยอยู่ในกรุงศรีอยุธยามีทั้งหมด ๑,๕๐๐ คน โดยยังไม่นับรวมชาวคริสต์เชื้อสายญี่ปุ่นอีกจำนวนหนึ่ง^๓ ในระยะแรกที่บาทหลวงคณะมิสซังต่างประเทศเข้ามาในกรุงศรีอยุธยานั้น บาทหลวงคณะอื่นและชาวโปรตุเกสก็ต้อนรับพวกเขาเป็นอย่างดี แต่เมื่อประชาชนโปรตุเกสได้ทราบข่าวว่ากษัตริย์โปรตุเกสมีพระราชโองการให้จับกุมตัวสังฆราชและบาทหลวงฝรั่งเศสเหล่านี้กลับไปยังลิสบอน เพราะเข้ามาเผยแผ่คริสต์ธรรมในเอเชียโดยไม่ขอพระราชานุญาตจากพระองค์ก่อน ทำให้เกิดความขัดแย้งระหว่างทั้งสองฝ่ายขึ้น และความขัดแย้งดังกล่าวนี้ได้ก่อให้เกิดผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตของชาวคาทอลิกในกรุงศรีอยุธยา แต่ขณะเดียวกันก็ให้เป็นจุดเริ่มต้นของความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างสยามกับฝรั่งเศสในรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์

ที่มาของความขัดแย้งระหว่างบาทหลวงคณะมิสซังต่างประเทศกับบาทหลวงในระบบสิทธิอุปถัมภ์

คณะบาทหลวงต่างๆ ที่เดินทางเข้ามาเผยแผ่ศาสนาในกรุงศรีอยุธยาก่อนบาทหลวงคณะมิสซังต่างประเทศจะเดินทางเข้ามา โดยเดินทางเข้ามาด้วย “ระบบสิทธิอุปถัมภ์” หรือที่เรียกกันในภาษาโปรตุเกสว่า “Padroado” หรือ “Patronage” ในภาษา

ฝรั่งเศส ระบบสิทธิอุปถัมภ์ดังกล่าวนี้เป็นระบบความสัมพันธ์ระหว่างฝ่ายศาสนจักรกับฝ่ายอาณาจักรที่เก่าแก่รูปแบบหนึ่ง เป็นการตอบแทนของฝ่ายศาสนจักรต่อฝ่ายอาณาจักร เริ่มตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ ๕ เมื่อฝ่ายหลังสนับสนุนการดำเนินงานของนักบวช ศาสนจักรจึงจำเป็นต้องมอบสิทธิอุปถัมภ์ในท้องถิ่นแก่ฝ่ายฆราวาสในการแต่งตั้งสมณศักดิ์และอำนาจปกครองสังฆมณฑลต่างๆ ในต้นคริสต์ศตวรรษที่ ๑๕ เมื่อโปรตุเกสซึ่งเป็นชาติตะวันตกชาติแรกที่เริ่มออกสำรวจดินแดนนั้น สันตะปาปาได้มอบสิทธิอุปถัมภ์ในรูปแบบใหม่ให้คือ สิทธิในการส่งบาทหลวงไปเผยแผ่ศาสนาและปกครองชาวคริสต์ในดินแดนปกครองนอกทวีปยุโรปของโปรตุเกสแก่กษัตริย์โปรตุเกส^๔ ต่อมาในปลายคริสต์ศตวรรษสันตะปาปาได้มอบสิทธิแบบเดียวกันนี้ให้แก่กษัตริย์สเปนหลังจากที่คริสโตเฟอร์ โคลัมบัส (Christopher Columbus) ค้นพบทวีปอเมริกาใน ค.ศ. ๑๔๙๒ นอกจากนี้ เพื่อป้องกันไม่ให้นหาอำนาจทะเลทั้งสองในขณะนั้นขัดแย้งกันในการสำรวจทางทะเล สันตะปาปาอเล็กซานเดอร์ที่ ๖ (Alexander VI ค.ศ. ๑๔๙๒ - ๑๕๐๓) ทรงแบ่งโลกออกเป็นสองส่วนตามสนธิสัญญาตอร์เดซิลลาส (Treaty of Tordesillas)^๕ ใน ค.ศ. ๑๔๙๔ ทำให้ในเวลาต่อมาโปรตุเกสอ้างสิทธิเหนือดินแดนบราซิล แอฟริกาและเอเชียทั้งหมด ส่วนสเปนปกครองทวีปอเมริกา

แม้ระบบสิทธิอุปถัมภ์จะให้อำนาจแก่สเปนและโปรตุเกสเป็นอันมาก แต่ระบบดังกล่าวกลับส่งผลเสียต่อการเผยแผ่คริสต์ธรรมในดินแดนนอกทวีปยุโรป ทั้งนี้เพราะกษัตริย์โปรตุเกสและสเปนต่างสนใจแต่สิทธิ แต่ไม่คำนึงและมักละเลยหน้าที่ที่พึงปฏิบัติในการเผยแผ่พระวรสาร (Gospel) เช่น การแต่งตั้งบุคคลที่ไม่เหมาะสมดำรงตำแหน่งสังฆราชหรือเจ้าอาวาส ในหลายๆ ครั้งเจ้าพนักงานที่เป็นฆราวาสเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับฝ่ายศาสนาจนทำให้เกิดความวุ่นวาย^๖ ปัญหาต่อมาคือ ในช่วงต้นคริสต์ศตวรรษที่ ๑๕ โปรตุเกสมีจำนวนประชากรเพียง ๑,๕๐๐,๐๐๐ คน จึงมีบาทหลวงจำนวนจำกัดและมีไม่มากพอในการเผยแผ่ศาสนาออกทวีปยุโรปที่โปรตุเกสเข้าไปปกครองหรือมีอิทธิพล กษัตริย์โปรตุเกสจึงต้องขอความช่วยเหลือจากบาทหลวงชาติอื่นในการเผยแผ่ศาสนา แต่บาทหลวงทั้งหมดต้องอยู่ภายใต้อำนาจของพระองค์ อุปราชแห่งเมืองกัวและอธิการของคณะนักบวชต่างๆ ซึ่งล้วนแต่เป็นชาวโปรตุเกส ทำให้เกิดการเลือกปฏิบัติในหมู่บาทหลวงขึ้น^๗ ปัญหาสุดท้ายคือในช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ ๑๖ พระเจ้าฟิลิปที่ ๒ (Philip II ค.ศ. ๑๕๕๖-๑๕๙๘) แห่งสเปนทรงขึ้นครองบัลลังก์โปรตุเกสด้วย เพราะ

กษัตริย์โปรตุเกสสวรรคตลงโดยปราศจากรัชทายาทสายตรง เปิดโอกาสให้พระเจ้าฟิลิปที่ ๒ ซึ่งเป็นพระญาติอ้างสิทธิในบัลลังก์โปรตุเกส ทำให้โปรตุเกสต้องเข้ามาพัวพันกับความขัดแย้งระหว่างสเปนกับชาติตะวันตกอื่นๆ ด้วย ที่สำคัญคือ เนเธอร์แลนด์ซึ่งมีอิทธิพลในเอเชียแทนที่โปรตุเกสในคริสต์ศตวรรษที่ ๑๗ สถานภาพของโปรตุเกสจึงอ่อนแอลง ชาวดัตช์ยังขัดขวางการเผยแผ่ศาสนาของฝ่ายคาทอลิก เพราะพวกเขานับถือศาสนาคริสต์นิกายโปรเตสแตนต์ นอกจากนี้ สถานภาพโปรตุเกสก็ไม่มั่นคงเช่นเดิม จึงไม่สามารถส่งบาทหลวงไปเผยแผ่ศาสนาออกทวีปยุโรปเป็นจำนวนมากได้อีกต่อไป

ฟร็องซัวส์ ปาลู, สังฆราชแห่งเฮลิโอโปลิส

ลอมแบร์ต เดอ ลา ม็อตต์, สังฆราชแห่งเบิร์ช

ปัญหาของระบบสิทธิอุปถัมภ์ดังกล่าวประกอบกับการเกิดกระแสการปฏิรูปศาสนา (Reformation) ในคริสต์ศตวรรษที่ ๑๖ ทำให้สันตะปาปาพยายามรักษาเกียรติภูมิเดิมไว้เช่นที่เคยเป็นมาในสมัยกลาง (Middle Ages) โดยทรงพยายามดึงอำนาจทางศาสนาในดินแดนนอกทวีปจากโปรตุเกสและสเปนกลับคืน ใน ค.ศ. ๑๖๒๒ สันตะปาปาเกรกอรีที่ ๑๕ (Gregory XV ค.ศ. ๑๖๒๑-๑๖๒๓) ทรงตั้งสมณกระทรวงเพื่อการเผยแผ่

ความเชื่อ (Propaganda Fide) ขึ้น เพื่อดูแลและสร้างความเรียบร้อยในการเผยแผ่ศาสนาออกทวีปยุโรปให้ขึ้นตรงต่อสำนักสันตะปาปา ใน ค.ศ. ๑๖๕๔ สันตะปาปาอเล็กซานเดอร์ที่ ๗ (Alexander VII ค.ศ. ๑๖๕๕-๑๖๖๗) ได้แต่งตั้งฟร็องซัวส์ ปาลู (François Pallu) เป็นสังฆราชแห่งเฮลิโอโปลิส (l'Evesque d'Héliopolis) และลอมแบร์ต เดอ ลา ม็อตต์ (Lambert de la Motte) เป็นสังฆราชแห่งเบรีธ (l'Evesque de Bérythe) ต่อมาใน ค.ศ. ๑๖๖๐ อิกญาซิโอ โกโตลันดี (Ignacio Cotelendi) เป็นสังฆราชแห่งเมเทลโลโปลิส (l'Evesque de Métellopolis) อันเป็นที่มาของ “คณะมิสซังต่างประเทศ ณ กรุงปารีส” ขึ้น สังฆราชทั้งสามนี้ขึ้นตรงกับสันตะปาปา การแต่งตั้งผู้แทนสันตะปาปาทั้งสามคน ซึ่งทั้งหมดเป็นชาวฝรั่งเศสไปเผยแผ่ศาสนาทางตะวันออก ซึ่งเป็นดินแดนในอำนาจของโปรตุเกสตามสนธิสัญญาตอร์เดซิยาส ค.ศ. ๑๔๙๔ โดยไม่ผ่านกษัตริย์โปรตุเกส สร้างความไม่พอใจให้แก่กษัตริย์โปรตุเกสเป็นอันมาก เพราะเท่ากับเป็นการละเมิดสิทธิทางศาสนาของพระองค์ที่ได้รับมาในอดีต และเป็นการทำลายเกียรติภูมิของโปรตุเกสที่มีอยู่เดิม ทั้งนี้ในยุคแห่งการค้นพบและการสำรวจ (The Age of Discovery and Exploration) ชาติดตะวันตกต่างแข่งขันการสำรวจ เพื่อเผยแผ่พระวรสาร (Gospel) แสวงหาทองคำ (Gold) และเผยแพร่เกียรติภูมิของประเทศ (Glory) อันเป็นนโยบายทั่วไปของชาติดตะวันตกที่เรียกว่า “๓ จี” (3 G's) การเข้ามาของคณะบาทหลวงกลุ่มใหม่ย่อมเท่ากับเป็นการเพิ่มคู่แข่งในการเผยแผ่ศาสนาของบาทหลวงกลุ่มเดิม ทำให้บาทหลวงที่มาเผยแผ่ศาสนาได้สิทธิอุปถัมภ์ของกษัตริย์โปรตุเกสต่อต้านการดำเนินงานของบาทหลวงคณะนี้

ความขัดแย้งระหว่างบาทหลวงคณะมิสซังต่างประเทศกับบาทหลวงในระบบสิทธิอุปถัมภ์

ความขัดแย้งระหว่างผู้แทนสันตะปาปากับบาทหลวงในระบบสิทธิอุปถัมภ์ในเอเชีย นั้น เริ่มขึ้นตั้งแต่ก่อนที่คณะของลอมแบร์ต เดอ ลา ม็อตต์ สังฆราชแห่งเบรีธ เข้ามาในเอเชีย เพราะก่อนหน้านี้สมเด็จพระทรวงเพื่อการเผยแผ่ความเชื่อได้เคยแต่งตั้งสังฆราชสองรูปเพื่อปฏิบัติงานในตะวันออกใน ค.ศ. ๑๖๓๗ มาแล้ว แต่เจ้าพนักงานที่เมืองกัวจับกุมพวกเขาไว้และส่งกลับไปยังกรุงโรม ซึ่งสะท้อนถึงความล้มเหลวในการ

เรียกคืนอำนาจทางศาสนานอกทวีปยุโรปของสมณกระทรวงเพื่อการเผยแผ่ความเชื่อ ความอ่อนแอของศาสนจักร ซึ่งเคยเป็นสถาบันที่มีอำนาจสูงสุดในสมัยกลาง ทั้งนี้มีผลมาจากการเกิดเหตุการณ์การคุมขัง ณ บาบิโลน (Babylonian Captivity ค.ศ. ๑๓๐๕-๑๓๗๘) และวิกฤตการณ์มหาศาสนาเภท (Great Schism ค.ศ. ๑๓๗๘-๑๔๑๗) ตลอดจนความสำเร็จในการสถาปนาอำนาจของกษัตริย์ในดินแดนต่างๆ ในยุโรปในการสร้างรัฐชาติ (nation state)^{๑๐} ทำให้สันตะปาปาถูกลดบทบาทและอำนาจลง และเป็นเพียงผู้นำทางด้านจิตวิญญาณเท่านั้น ดังนั้นเพื่อหลีกเลี่ยงอำนาจของกษัตริย์โปรตุเกส ในเอเชีย สมณกระทรวงเพื่อการเผยแผ่ความเชื่อได้มีคำสั่งไปยังสังฆราชฝรั่งเศสทั้งสาม ก่อนที่จะออกเดินทางว่าให้เดินทางเลียบเมืองท่าของโปรตุเกส พวกเขาจึงต้องเดินทางทางบกเป็นส่วนใหญ่ในการไปยังจีน ดังเกียและโคชินจีน

เมื่อสังฆราชแห่งเบรติและคณะเดินทางถึงกรุงศรีอยุธยาเป็นกลุ่มแรกใน ค.ศ. ๑๖๖๒ ประชาคมโปรตุเกสได้ต้อนรับพวกเขาเป็นอย่างดี และจัดหาที่พักอาศัยไว้ในหมู่บ้านของพวกเขา^{๑๑} แต่บรรยากาศแห่งมิตรไมตรีได้เปลี่ยนแปลงไปเมื่อประชาคมโปรตุเกสทราบข่าวเรื่องพระราชโองการของพระเจ้าอфонซูที่ ๖ (Alfonso VI ค.ศ. ๑๖๕๖-๑๖๘๓)^{๑๒} แห่งโปรตุเกสที่ให้จับกุมตัวสังฆราชชาวฝรั่งเศสกลับไปยังกรุงลิสบอนในทันที ความเป็นปรปักษ์อย่างรุนแรงของชาวโปรตุเกสที่มีต่อบาปหลวงฝรั่งเศสจึงเริ่มต้นขึ้น ทำให้บาปหลวงฝรั่งเศสต้องย้ายออกจากหมู่บ้านโปรตุเกส และไปพำนักที่หมู่บ้านของชาวโคชินจีน^{๑๓} ต่อมาสังฆราชแห่งเบรติได้ร้องทุกข์ไปยังกรุงโรมและโจมตีบาปหลวงในระบบสิทธิอุปถัมภ์อย่างรุนแรง โดยเฉพาะอย่างยิ่งบาปหลวงคณะเยซุอิต สันตะปาปาอเล็กซานเดอร์ที่ ๗ จึงทรงมีรับสั่งให้สังฆราชสองรูปคือ สังฆราชแห่งเบรติและสังฆราชแห่งเฮลิโอโปลิสในต้น ค.ศ. ๑๖๖๕ ที่เหลืออยู่ให้เลือกบาปหลวงรูปอื่นเพื่อทำหน้าที่แทนสังฆราชแห่งเมเดลโลโปลิสซึ่งเสียชีวิตอย่างกะทันหัน และขยายช่วงเวลาในการบรรพชาบาปหลวงท้องถิ่นที่ไม่รู้ภาษาละตินออกไปเป็นเจ็ดปี อย่างไรก็ตาม สันตะปาปาไม่ได้ระบุนำอำนาจของผู้แทนสันตะปาปาในกรุงศรีอยุธยาตามที่สังฆราชแห่งเบรติเรียกร้องแต่อย่างใด^{๑๔}

ขณะเดียวกันกลุ่มของฟรอนซัวส์ ปาลู สังฆราชแห่งเฮลิโอโปลิสก็ได้เดินทางมาถึงกรุงศรีอยุธยาในต้น ค.ศ. ๑๖๖๔ การมาของสังฆราชแห่งเฮลิโอโปลิสซึ่งมีใจเปิดกว้างและมีสายสัมพันธ์ที่ดีกับบาปหลวงคณะเยซุอิต เขาพยายามสร้างสัมพันธ์กับ

บาทหลวงเหล่านี้ จึงทำให้ความขัดแย้งระหว่างบาทหลวงคณะมิสซังต่างประเทศกับบาทหลวงในระบบสิทธิอุปถัมภ์ลดน้อยลง^{๖๖} แต่เมื่อสังฆราชแห่งเฮลิโโปลิสเดินทางกลับไปยังกรุงโรมอีกครั้งใน ค.ศ. ๑๖๖๕ เพื่อขอให้สันตะปาปามอบอำนาจทางศาสนาในกรุงสยาม ซึ่งเป็นศูนย์กลางในการเผยแผ่ศาสนาของคณะมิสซังต่างประเทศในเอเชียให้แก่ผู้แทนสันตะปาปา บรรยายการระหว่างบาทหลวงทั้งสองฝ่ายก็กลับมาทวีความตึงเครียดอีกครั้ง ในเดือนมีนาคม ค.ศ. ๑๖๖๕ สังฆราชแห่งเบรียได้ส่งบาทหลวงหลุยส์ เชอเรย (Louis Chevreil) ไปพบพอล ดากอสตา (Paul d'Agosta) สังฆราชแห่งมะละกาที่พำนักอยู่ในกรุงพนมเปญ เพื่อขอให้เขามอบอำนาจทางศาสนาในกรุงศรีอยุธยา จัมปาและกัมพูชาให้แก่สังฆราชแห่งเบรีย ซึ่งสังฆราชแห่งมะละกาก็ยินยอม^{๖๗}

อย่างไรก็ดี บาทหลวงในระบบสิทธิอุปถัมภ์กลับไม่ยอมรับอำนาจของสังฆราชแห่งเบรีย ทั้งยังบีบบังคับให้แสดงหนังสือที่แสดงสิทธิและอำนาจของผู้แทนสันตะปาปา แต่สังฆราชแห่งเบรียไม่มี ทำให้ฝ่ายตรงข้ามประกาศบัพพชนียกรรมในนามของสันตะปาปา^{๖๘} แต่ต่อมาสันตะปาปาประกาศให้การบัพพชนียกรรมนี้กลายเป็นโมฆะ ขณะเดียวกันสังฆราชแห่งเฮลิโโปลิสเองก็ประสบปัญหาไม่น้อย เมื่อเขาไปถึงกรุงโรมใน ค.ศ. ๑๖๖๗ ทั้งกษัตริย์สเปน โปรตุเกสและบาทหลวงต่างๆ โดยเฉพาะบาทหลวงคณะเยซูอิตได้ต่อต้านเขาอย่างเปิดเผย^{๖๙} แม้จะมีกระแสต่อต้านมากเพียงใดก็ตาม ทว่าใน ค.ศ. ๑๖๖๙ สันตะปาปาเคลเมนต์ที่ ๙ (Clement IX ค.ศ. ๑๖๖๗-๑๖๖๙) ทรงออกสมณสาธสามฉบับ มีเนื้อหาต่อต้านบาทหลวงที่ประกอบกิจกรรมทางการค้า ซึ่งเป็นเรื่องที่สังฆราชแห่งเบรียใช้โจมตีบาทหลวงคณะเยซูอิตอย่างรุนแรงก่อนหน้านี้ สันตะปาปายังให้สังฆราชแห่งเมเดลโปลิสมีอำนาจทางศาสนาในกรุงศรีอยุธยา และที่สำคัญที่สุดคือให้นักบวชถือวินัยคณะ ทุกคนที่อยู่ในเขตอำนาจของสังฆราชทั้งสามรายงานตัวต่อสังฆราชก่อนที่จะปฏิบัติงาน หากไม่ทำเช่นนั้นก็จะไม่มีสิทธิ์ปฏิบัติงานด้านการศาสนา^{๗๐}

แม้ฟรองซัวส์ ปาลู สังฆราชแห่งเฮลิโโปลิสจะได้รับชัยชนะในครั้งนี้ แต่เขาก็รู้ดีว่าสิทธิที่ได้มาไม่สามารถรับประกันความปลอดภัยและการยอมรับของบาทหลวงในระบบสิทธิอุปถัมภ์ได้ ดังนั้น ก่อนหน้านี้นี้เขาจึงหันไปขอความช่วยเหลือจากพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ (Louis XIV ค.ศ. ๑๖๔๓-๑๗๑๕) และฌอง-บัปติสต์ โกลแบร์ต (Jean-Baptiste Colbert) เสนาบดีคนสำคัญและเป็นผู้อำนวยการของบริษัทอินเดียตะวันออกของฝรั่งเศส (la Compagnie française des Indes Orientales)^{๗๑} ประกอบกับใน ค.ศ.

๑๖๖๖ เขาได้รับจดหมายจากสังฆราชแห่งเบรวิ ซึ่งกล่าวถึงพระมหากษัตริย์ของคุณของสมเด็จพระนารายณ์ต่อคณะมิสซังต่างประเทศ ทำให้สังฆราชแห่งเฮลิโอโปลิสเกิดความมั่นใจยิ่งขึ้น เขาใช้ประเด็นที่กษัตริย์อยุธยาช่วยเหลือบาทหลวงคณะมิสซังต่างประเทศขอให้ทั้งสันตะปาปาเคลเมนต์ที่ ๙ และพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ มีสาส์นและพระราชสาส์นเพื่อขอขอบพระทัยสมเด็จพระนารายณ์ที่มีพระเมตตาต่อบาทหลวงฝรั่งเศส สังฆราชแห่งเฮลิโอโปลิสออกจากฝรั่งเศสในต้น ค.ศ. ๑๖๗๐ และหลังจากนั้นได้มีจดหมายถึงเสนาบดีโกลแบร์ตและบรรดาผู้บริหารของบริษัทอินเดียตะวันออกของฝรั่งเศสอย่างสม่ำเสมอ เพื่อทำให้เขาเป็นที่สนใจและไว้วางใจในฐานะผู้ที่ช่วยให้ข้อมูลเรื่องการค้าในเอเชีย โดยหวังที่จะให้บาทหลวงคณะมิสซังต่างประเทศได้รับความคุ้มครองและมีบทบาทในบริษัท ด้วย^{๖๖}

ขณะเดินทางมาถึงเมืองสุรัตในปีเดียวกันนี้ สังฆราชแห่งเฮลิโอโปลิสได้ทราบเรื่องความยุ่งยากที่เกิดขึ้นกับลอมแบร์ต เดอ ลา ม็อตต์ สังฆราชแห่งเบรวิ รวมการจับกุมตัวบาทหลวงหลุยส์ เซวเรย์ ซึ่งเผยแพร่ศาสนาอยู่ในกรุงพนมเปญ ก่อนที่จะได้รับการปล่อยตัวในเวลาต่อมา ในวันที่ ๙ พฤศจิกายน ค.ศ. ๑๖๗๐ เขาจึงมีจดหมายไปยังอุปราชแห่งโปรตุเกส^{๖๗} และในวันที่ ๓๐ พฤศจิกายนได้มีจดหมายไปยังประธานศาลศาสนา^{๖๘} รวมทั้งผู้พิพากษาศาลศาสนา เพื่อขอขอบคุณเรื่องที่ปล่อยตัวบาทหลวงเซวเรย์^{๖๙} ทั้งนี้เพราะเขาต้องการประนีประนอมและรักษาไมตรีระหว่างคณะมิสซังต่างประเทศกับฝ่ายสิทธิอุปถัมภ์ในเอเชียต่อไป นอกจากนี้ สังฆราชแห่งเฮลิโอโปลิสยังส่งบาทหลวงชาร์ล เซอแว็ง (Charles Sevin) กลับไปยังฝรั่งเศสเพื่อแจ้งข่าวที่เกิดขึ้นในเอเชียให้บรรดาบาทหลวงผู้ใหญ่ของคณะมิสซังต่างประเทศทราบ ทว่าข่าวที่บาทหลวงเซอแว็งนำมากลับสร้างความหนักใจให้แก่บาทหลวงผู้ใหญ่ของคณะและราชสำนักฝรั่งเศสเป็นอันมาก เพราะบาทหลวงผู้ใหญ่ไม่ต้องการมีข้อบาดหมางกับบาทหลวงคณะเยซุอิต ส่วนพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ เองก็ไม่ต้องการทำให้พันธมิตรของพระองค์เช่นโปรตุเกสขัดเคือง เพราะในขณะนั้นพระองค์ยังไม่ได้ลงนามสงบศึกในสงครามรุกรานฮอลแลนด์ (War of Dutch Invasion ค.ศ. ๑๖๗๒-๑๖๗๘) กับเนเธอร์แลนด์และพันธมิตร ราชทูตที่พระองค์ทรงส่งไปยังกรุงลิสบอนใน ค.ศ. ๑๖๗๒ จึงพยายามทำให้ราชสำนักโปรตุเกสมีทัศนคติที่ดีต่อบาทหลวงคณะมิสซังต่างประเทศ แต่ราชทูตฝรั่งเศสกลับได้รับคำตอบว่า โปรตุเกสจะไม่เปลี่ยนแปลงคำสั่งต่อต้านสังฆราช

ฝรั่งเศสใดๆ ทั้งสิ้น ราชทูตจึงตอบว่าพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ ไม่ต้องการทำลายอำนาจเหนือสิ่งสมณทลในปกครองของกษัตริย์โปรตุเกส พระองค์ทรงต้องการเพียงปกป้องคนของพระองค์จากอุปราชแห่งเมืองกัวเท่านั้น นอกจากนี้ยังขอให้ทางการโปรตุเกสแจ้งต่อสันตะปาปาว่า จะไม่ทำอันตรายต่อสิ่งสมราช บาทหลวง รวมทั้งชาวฝรั่งเศสในวันออก^{๖๖}

สันตะปาปาเคลเมนต์ที่ ๙ (ค.ศ. ๑๖๖๗-๑๖๖๙) ทรงส่งสาส์นมาถวายสมเด็จพระนารายณ์ใน ค.ศ. ๑๖๗๓

ใน ค.ศ. ๑๖๗๓ บาทหลวงชาร์ล เซอแว็งยังไปเข้าเฝ้าสันตะปาปาเคลเมนต์ที่ ๙ เพื่อแจ้งเรื่องทั้งหมดที่เกิดขึ้นในเอเชีย พระองค์มีรับสั่งเพื่อคลี่คลายสถานการณ์ทั้งหมด และมีสมณสาส์นเพื่อย่ำสิทธิและอำนาจของผู้แทนสันตะปาปา ซึ่งสันตะปาปาอเล็กซานเดอร์ที่ ๗ และพระองค์เคยประทานให้ ทั้งยังให้บรรดาอธิการคณะนักบวชถือวินัยคณะทั้งหมดในเอเชีย ลงนามรับรองคำสั่งที่ให้พวกเขาที่อยู่ในเขตอำนาจของผู้แทนสันตะปาปารายงานตัวต่อผู้แทนสันตะปาปาโดยตรงก่อนที่จะปฏิบัติงาน ฝ่ายลอมแบร์ต เดอ ลา ม็อตต์ สิ่งสมราชแห่งเบร็ธทราบข่าวเรื่องสมณสาส์นทั้งหมดล่วงหน้าก็ได้ประกาศเรื่องนี้ให้บาทหลวงทุกคนในกรุงศรีอยุธยาและฝ่ายศาสนาในเมืองกัวทราบด้วยความยินดียิ่ง แต่ไม่มีใครยอมรับคำประกาศอำนาจดังกล่าวนี้ อย่างไรก็ตามก็ดี ใน ค.ศ. ๑๖๗๗ และ ค.ศ. ๑๖๗๘ อัครสิ่งสมราชแห่งเมืองกัว^{๖๗} และประชาคมชาวคริสต์

ในกรุงศรีอยุธยาได้ประกาศยอมรับอำนาจของผู้แทนสันตะปาปาอย่างเป็นทางการตามลำดับ แต่ในทางปฏิบัติแล้ว พวกเขาก็ยังคงต่อต้านผู้แทนสันตะปาปาและบาทหลวงคณะมิสซังต่างประเทศต่อไป

พระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔
(ค.ศ. ๑๖๔๓-๑๗๑๕)

ฟร็องซัวส์ ปาลู สังฆราชแห่งเฮลิโอโพลิสถือพระราชสาส์นของพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ และสาส์นของสันตะปาปาเคลเมนต์ที่ ๙ มาถวายสมเด็จพระนารายณ์ใน ค.ศ. ๑๖๗๓ เขาได้พำนักอยู่ในกรุงศรีอยุธยาเพียงไม่นานนัก ก็ออกเดินทางต่อไปยังเมืองจีน แต่ลมมรสุมทำให้เรือที่โดยสารเปลี่ยนทิศทางไปยังฟิลิปปินส์ ทำให้เขาถูกทางการสเปนจับตัวและถูกส่งไปพิจารณาคดีที่สเปนก่อนที่จะถูกปล่อยตัวใน ค.ศ. ๑๖๗๗ ส่วนสังฆราชแห่งเฮลิโอโพลิสได้เดินทางต่อไปยังกรุงโรม และพบกับหลุยส์ เดอ ซูซา (Louis de Sousa) อัครสังฆราชแห่งบรากา (Braga) เอกอัครราชทูตพิเศษของผู้สำเร็จราชการโปรตุเกสซึ่งมายื่นหนังสือต่อต้านอำนาจของผู้แทนสันตะปาปา สันตะปาปาอินโนเซนต์ที่ ๑๑ (Innocent XI ค.ศ. ๑๖๗๖-๑๖๘๙) ได้ตอบปฏิเสธคำค้านของโปรตุเกส แม้สังฆราชแห่งเฮลิโอโพลิสจะเป็นฝ่ายได้รับชัยชนะอีกครั้ง แต่การคุกคามของฝ่ายสิทธิอุปัถุม์อย่างต่อเนื่อง ทำให้เขาพยายามดึงราชสำนักฝรั่งเศสให้เข้ามาช่วยเหลืออย่างเต็มตัว แต่งานของเขากลับไม่ง่ายขึ้น เพราะพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ ยังต้องรักษาน้ำใจของโปรตุเกสซึ่งเป็นพันธมิตรของพระองค์ในสงครามรุกรานฮอลแลนด์อยู่ นอกจากนี้ เขายังถูกบาทหลวงฟร็องซัวส์ เดอ ลา แชส (François de la Chaise) บาทหลวงคณะเยซุอิต ซึ่งมีอิทธิพลอย่างมากในราชสำนักฝรั่งเศสในช่วงเวลานั้นต่อต้านอย่างเปิดเผย อย่างไรก็ตามก็ดี สังฆราชแห่งเฮลิโอโพลิสก็ประสบความสำเร็จในระดับหนึ่งที่ทำให้พระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔

ทรงสนพระทัยในข้อเรียกร้องของเขาได้ ดังปรากฏว่าพระองค์พระราชทานพระราชสาส์น และเครื่องราชบรรณาการให้เขาถือไปถวายสมเด็จพระนารายณ์

แม้จะประสบความสำเร็จในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบาทหลวงคณะมิสซังต่างประเทศกับราชสำนักฝรั่งเศส แต่การดำเนินงานของบาทหลวงคณะมิสซังต่างประเทศก็ได้ดำเนินไปอย่างราบรื่นนัก เพราะยังถูกบาทหลวงคณะเยซูอิตโดยเฉพาะอย่างยิ่งบาทหลวงเดอ ลา แซลพยายามที่จะขัดขวาง อย่างไรก็ตาม ในระยะแรก การขัดขวางก็ยังไม่ประสบผลสำเร็จเท่าใดนัก เพราะบาทหลวงคณะมิสซังต่างประเทศได้แสดงตนว่าทำงานเพื่อผลประโยชน์ของราชสำนัก ปัญหาที่บาทหลวงคณะมิสซังต่างประเทศเผชิญได้กล่าวมานี้จึงทำให้พวกเขาต่างแสวงหาหลักที่จะทำให้อาณัติของพวกเขามั่นคงยิ่งขึ้น สนธิสัญญาเรื่องการศาสนาระหว่างสยามกับฝรั่งเศสฉบับวันที่ ๒ ธันวาคม ค.ศ. ๑๖๘๕ ก็เป็นหนึ่งในหนทางที่บาทหลวงคณะมิสซังต่างประเทศใช้ เพราะพวกเขามองว่าสนธิสัญญาฉบับดังกล่าวช่วยสร้างความได้เปรียบต่างๆ ให้แก่คณะในการเผยแผ่ศาสนาในกรุงศรีอยุธยา เพราะประชาชนที่เข้ารีตกับพวกเขาจะได้รับสิทธิพิเศษและความสะดวกสบายต่างๆ เช่น ผู้เข้ารีตไม่ต้องไปทำงานในวันอาทิตย์หรือวันหยุดทางศาสนา

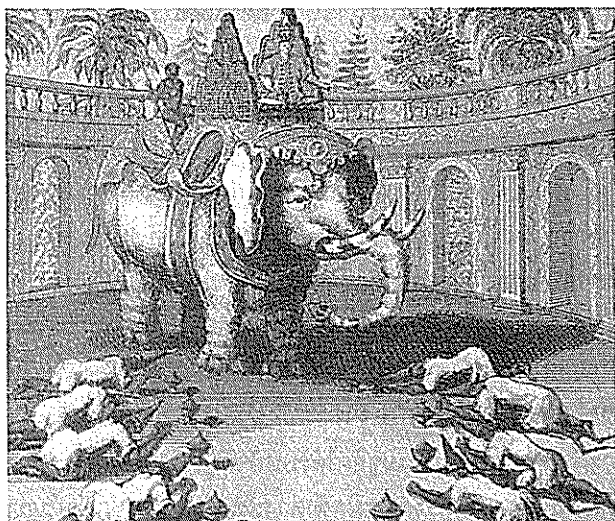
เรือหลวงนำคณะราชทูตฝรั่งเศสเพื่อเจริญพระราชไมตรีกับราชสำนักสมเด็จพระนารายณ์ ขณะแล่นเข้าใกล้พระบรมมหาราชวังในเดือนตุลาคม ค.ศ. ๑๖๘๕

อย่างไรก็ดี ในความเป็นจริงนั้นสนธิสัญญาฉบับวันที่ ๒ ธันวาคม ค.ศ. ๑๖๘๕ ไม่ได้ให้สิทธิพิเศษจริงๆ ต่อการเผยแผ่คริสต์ศาสนาของคณะมิสซังต่างประเทศ เช่น ข้อสัญญาบางข้อก็เป็นสิ่งที่ปฏิบัติอยู่ในสังคมอยู่แล้ว เช่น ชาวคริสต์ที่ชราและมีอายุตั้งแต่ ๖๐ ปีขึ้นไปไม่ต้องทำงานให้หลวง เพราะทางการได้งดเว้นคนในวัยนี้ไม่ต้องการทำงานอยู่แล้ว เป็นต้น นอกจากนี้ สนธิสัญญาฉบับนี้ยังไม่ได้ทำให้สถานภาพของคณะมิสซังต่างประเทศในกรุงศรีอยุธยามั่นคงและได้เปรียบฝ่ายสิทธิอุปถัมภ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง บาทหลวงคณะเยซุอิต เพราะหลังจากที่คณะของเซอวาเลียร์เดอ ช็อมอง (Chevalier de Chaumont) เดินทางออกจากกรุงศรีอยุธยาไปแล้วนั้น บทบาทของคณะในฐานะคนกลางในการเจริญสัมพันธ์ไมตรีระหว่างสยามกับฝรั่งเศสที่มีมาตั้งแต่ ค.ศ. ๑๖๗๓ ได้สิ้นสุดลง ก็ยี่ ตาซารด์ (Guy Tachard) บาทหลวงคณะเยซุอิตซึ่งมีความสัมพันธ์อันดีกับคอนสแตนติน ฟอลคอน ได้เข้ามาดำเนินบทบาทที่แทน นอกจากนี้ การที่เดอ ช็อมองไม่สามารถเปลี่ยนศาสนาของสมเด็จพระนารายณ์ได้ และสนธิสัญญาเรื่องการศาสนาฉบับวันที่ ๒ ธันวาคม ค.ศ. ๑๖๘๕ ไม่สามารถประกาศใช้ได้ ทำให้บาทหลวงคณะเยซุอิต โดยเฉพาะบาทหลวงเดอ ลา แซสใช้เรื่องนี้มาโจมตีคณะมิสซังต่างประเทศว่า หลอกลวงและทำให้สถานภาพของคณะในสายตาของราชสำนักฝรั่งเศสลดลงไป ตลอดจนทำให้บาทหลวงกลุ่มนี้ไม่มีบทบาทสำคัญต่อการเจรจาความเมืองระหว่างสยามกับฝรั่งเศสอีกต่อไป

ผลกระทบของความขัดแย้งต่อสยาม

ความขัดแย้งระหว่างคณะมิสซังต่างประเทศกับบาทหลวงในระบบสิทธิอุปถัมภ์ ในตะวันออกนั้น แม้จะดูเป็นความขัดแย้งระหว่างชนต่างชาติ ทว่าไม่สามารถปฏิเสธได้ว่าความขัดแย้งดังกล่าวนี้ไม่ได้ส่งผลกระทบต่อสังคมสยาม เพราะสังคมยุคนั้นเป็นสังคมนานาชาติที่ประกอบด้วยชาวคริสต์จำนวนไม่น้อย ความขัดแย้งระหว่างบุคคลซึ่งถือเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณของชุมชน ย่อมส่งผลกระทบต่อผู้อาศัยด้วย นอกจากนี้ เมื่อบาทหลวงคณะมิสซังต่างประเทศรู้สึกไม่ปลอดภัยจากการคุกคามของบาทหลวงในระบบสิทธิอุปถัมภ์และฝ่ายสนับสนุน ทำให้สังฆราชขอให้สันตะปาปาและสมณกระทรวงเพื่อการเผยแผ่ความเชื่อออกสมณโองการต่างๆ เพื่อคุ้มครองพวกเขา แต่

บาทหลวงในระบบสิทธิอุปถัมภ์ไม่เคยปฏิบัติตาม และทำที่คุกคามต่างๆ ก็ไม่ลดลง ทำให้สังฆราชแห่งเฮลิโอปอลิสหันไปขอความช่วยเหลือจากราชสำนักฝรั่งเศส เปิดโอกาสให้ฝรั่งเศสเข้ามามีบทบาทในราชอาณาจักรสยาม ทั้งยังทำให้บาทหลวงคณะมิสซังต่างประเทศมีฐานะใหม่คือ เป็นผู้แทนในการเจริญพระราชไมตรีระหว่างราชสำนักฝรั่งเศสกับราชสำนักสยามอีกด้วย

สมเด็จพระนารายณ์ขณะทรงช้าง มีข้าราชการหมอบเฝ้าอยู่เบื้องล่าง

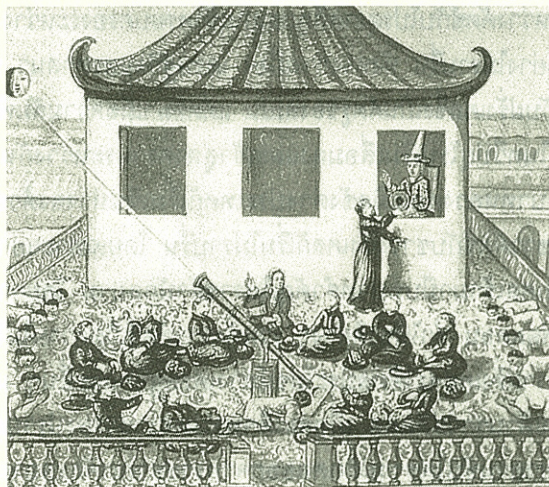
ความสัมพันธ์ระหว่างสยามกับฝรั่งเศสและกรุงโรม หลังจากสังฆราชแห่งเฮลิโอปอลิสได้เข้าเฝ้าพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ เมื่อวันที่ ๒๑ มกราคม ค.ศ. ๑๖๖๘ ซึ่งพระองค์ทรงสัญญาว่าจะช่วยดูแลการเผยแพร่คริสต์ธรรมของบาทหลวงฝรั่งเศสในตะวันออกไกล นับเป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญของการที่ฝรั่งเศสจะเข้ามามีบทบาทสำคัญต่อราชสำนักสยาม โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลังจากพระองค์มีพระราชสาส์นมาถึงสมเด็จพระนารายณ์ใน ค.ศ. ๑๖๗๑ เพื่อขอพระทัยในเรื่องที่สมเด็จพระนารายณ์ทรงสนับสนุนบาทหลวงคณะมิสซังต่างประเทศ^{๒๘} และพระราชทานที่ดินสำหรับสร้างโบสถ์คาทอลิก^{๒๙} ความสัมพันธ์ดังกล่าวได้ยกเงยยิ่งขึ้นเมื่อสมเด็จพระนารายณ์ทรงส่งขุนนางสยามสองคนคือ ออกขุนวิชัยวาที และออกขุนพิชิตไมตรี และให้เบนิญ วาเซต์ (Bénigne

Vachet)^{๓๐} ไปฝรั่งเศสเพื่อสืบข่าวราชทูตชุดแรกที่สูญหายไป^{๓๑} และทำความรู้จักกับราชสำนักฝรั่งเศส ในครั้งนี้สมเด็จพระนารายณ์ทรงให้บาทหลวงวาเซต์เป็นผู้เจรจากิจธุระทั้งหมด บาทหลวงวาเซต์ใช้เรื่องที่สมเด็จพระนารายณ์ทรงเลื่อมใสในคริสต์ศาสนาและพร้อมที่จะเปลี่ยนศาสนาหากพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ ทรงแต่งตั้งราชทูตไปช่วยเหลือ (ซึ่งไม่เป็นความจริง)^{๓๒} เพื่อดึงดูดให้พระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ ซึ่งในขณะนั้นทรงมีพระทัยเลื่อมใสในคริสต์ศาสนาจากคำแนะนำของมาดามเดอ เม็ตเทนอนง (Madame de Maintenon) นางสนมคนโปรด พระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ จึงทรงแต่งตั้งเซอวาลิเยร์ เดอ โซมองเป็นราชทูตมาเจริญสัมพันธไมตรีกับสมเด็จพระนารายณ์ คณะราชทูตฝรั่งเศสเดินทางมาถึงกรุงศรีอยุธยาในต้นเดือนตุลาคม ค.ศ. ๑๖๘๕ สมเด็จพระนารายณ์ทรงต้อนรับคณะราชทูตชุดนี้อย่างยิ่งใหญ่อย่างไม่เคยเป็นมาก่อน แม้เดอ โซมองจะสามารถทำให้ราชสำนักสยามลงนามสนธิสัญญาเรื่องการศาสนาในวันที่ ๒ ธันวาคม ค.ศ. ๑๖๘๕ ซึ่งให้สิทธิทางศาสนาแก่บาทหลวงคณะมิสซังต่างประเทศเป็นอย่างมาก (แต่ไม่มีผลในทางปฏิบัติ) เพื่อให้สถานภาพของบาทหลวงคณะมิสซังต่างประเทศในกรุงศรีอยุธยามั่นคงยิ่งขึ้น แต่ผลที่ได้รับกลับเป็นไปในทางตรงกันข้าม เพราะหลังจากนี้ไปบทบาทของบาทหลวงคณะมิสซังต่างประเทศในฐานะคนกลางระหว่างสยามกับฝรั่งเศสได้ลดลงและก้ำกึ่ง ตาซารด์ บาทหลวงคณะเยซูอิตได้รับหน้าที่ผู้เจรจาระหว่างสยามกับฝรั่งเศสนี้แทน อย่างไรก็ดี นับว่าบาทหลวงคณะมิสซังต่างประเทศมีส่วนสำคัญในการจุดประกายความสัมพันธ์ระหว่างราชสำนักฝรั่งเศสกับสยาม

วิถีชีวิตของผู้คนในสังคมนานาชาติของกรุงศรีอยุธยา กรุงศรีอยุธยาเป็นสังคมนานาชาติที่มีชนชาติต่างๆ อาศัยอยู่ร่วมกัน ชาวต่างชาติในกรุงศรีอยุธยาสามารถแบ่งออกอย่างกว้างๆ ได้สามกลุ่ม คือกลุ่มที่เข้ามาเพื่อค้าขายหรือกลุ่มพ่อค้า กลุ่มที่สองคือกลุ่มที่ถูกกวาดต้อนเข้ามาเนื่องจากสงคราม รวมทั้งกลุ่มที่อพยพเข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภาร กลุ่มที่สามคือชาวตะวันตกที่เข้ามาเพื่อเผยแผ่ศาสนา พวกเขาจะพำนักอยู่ตามหมู่บ้านของพวกเขาโดยเฉพาะ และมีหัวหน้าซึ่งเป็นชนชาติเดียวกันเป็นผู้ดูแล ชาวต่างชาติและลูกหลานที่อาศัยอยู่ในกรุงศรีอยุธยาเป็นชนกลุ่มหนึ่งที่มีบทบาททั้งในทางการเมืองและเศรษฐกิจและสังคม^{๓๓}

แม้กลุ่มชนต่างๆ จะมีปฏิสัมพันธ์และเรียนรู้ความแตกต่างทางวัฒนธรรมของกันและกัน แต่ก็ไม่สามารถหลีกเลี่ยงความขัดแย้งระหว่างกันซึ่งมีหลายรูปแบบได้ คณะ

มิสซังต่างประเทศนั้นได้ก่อให้เกิดปัญหาที่ซับซ้อนให้แก่สังคมนานาชาติของพระนครศรีอยุธยา กล่าวคือปัญหาความขัดแย้งระหว่างบาทหลวงคณะมิสซังต่างประเทศกับบาทหลวงคณะโดมินิกัน คณะฟรานซิสกันและคณะเยซุอิต ส่งผลต่อวิถีชีวิตโดยทั่วไปของชาวคริสต์ เช่น เมื่อมีคู่สมรสคู่ใดไปให้บาทหลวงคณะมิสซังต่างประเทศประกอบพิธีสมรสให้ บาทหลวงกลุ่มอื่นๆ ก็จะไม่ยอมรับพิธีสมรสของพวกเขา ในทางตรงกันข้าม หากคู่สมรสได้ประกอบพิธีสมรสหรือรับศีลสมรส (matrimony) โดยบาทหลวงในระบบสิทธิอุปถัมภ์ บาทหลวงคณะมิสซังต่างประเทศก็จะประกาศไม่ยอมรับพิธีสมรสดังกล่าวเช่นกัน ทำให้คู่สมรส ครอบครัวและผู้เกี่ยวข้องถูกประกาศขับพาชนียกรรม ก่อให้เกิดกรณีอื้อฉาวต่างๆ ตามมา^{๓๔} ซึ่งอาจสันนิษฐานได้ว่ากรณีเดียวกันนี้ก็อาจเกิดขึ้นกับการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาสำคัญๆ อื่นด้วย เช่น พิธีรับศีลล้างบาป (baptism) ศีลกำลัง (confirmation) และศีลอภัยบาป (penance) ความขัดแย้งดังกล่าวนี้ทำให้สังคมชาวคริสต์ในกรุงศรีอยุธยาเกิดความสับสนและแตกแยกเป็นสองฝักสองฝ่ายคือ กลุ่มที่สนับสนุนบาทหลวงคณะมิสซังต่างประเทศ และกลุ่มที่สนับสนุนบาทหลวงในระบบสิทธิอุปถัมภ์ นอกจากนี้ ความขัดแย้งระหว่างกลุ่มนักบวชคาทอลิกยังเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เหล่าบาทหลวงไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควรในการเผยแผ่พระคริสต์ธรรมในหมู่ชาวสยามอีกด้วย

สมเด็จพระนารายณ์ขณะทอดพระเนตรสุริยุปราคาพร้อมบาทหลวงคณะเยซุอิต (ค.ศ. ๑๖๘๕)

ความขัดแย้งระหว่างบาทหลวงคณะมิสซังต่างประเทศกับบาทหลวงในระบบลัทธิอุปถัมภ์ยังทำให้เกิดความขัดแย้งอย่างรุนแรงในบาทหลวงคณะมิสซังต่างประเทศกับประชาคมโปรตุเกส ความขัดแย้งระหว่างทั้งสองฝ่ายรุนแรง จนกระทั่งใน ค.ศ. ๑๖๘๔ อุปราชแห่งอินเดียได้ส่งราชทูตมายังกรุงศรีอยุธยา เพื่อขอให้สมเด็จพระนารายณ์ขยับไล่บาทหลวงคณะมิสซังต่างประเทศออกจากราชอาณาจักรสยาม^{๓๕} แต่ในขณะนั้นสมเด็จพระนารายณ์ทรงโปรดปรานบาทหลวงฝรั่งเศสเป็นอันมาก ดังนั้น พระองค์จึงปฏิเสธคำขอร้องของผู้แทนโปรตุเกสเสีย ทำให้โปรตุเกสต้องหาทางอื่นๆ ในการขับไล่บาทหลวงคณะมิสซังต่างประเทศออกจากเอเชีย นอกจากนี้ ความขัดแย้งระหว่างบาทหลวงคณะมิสซังต่างประเทศกับบาทหลวงในระบบลัทธิอุปถัมภ์ มิได้ก่อให้เกิดความขัดแย้งในหมู่ชาวคริสต์ที่เป็นชาวโปรตุเกสกับชาวฝรั่งเศสเท่านั้น แต่ยังรวมถึงชาวโคชินจีนและชาวดัตช์อีกด้วย เพราะชาวโคชินจีนและชาวดัตช์เป็นกลุ่มที่สนับสนุนคณะมิสซังต่างประเทศ และไม่พอใจการใช้อำนาจบาตรใหญ่ของประชาคมชาวโปรตุเกสและบาทหลวงในระบบลัทธิอุปถัมภ์^{๓๖} โดยเฉพาะอย่างยิ่งชาวดัตช์ ซึ่งนับถือนิกายโปรเตสแตนต์และมีความสัมพันธ์ที่ดีกับฝรั่งเศสมากกว่าโปรตุเกส

อย่างไรก็ดี ความสัมพันธ์ระหว่างชาวดัตช์กับบาทหลวงคณะมิสซังต่างประเทศก็เปลี่ยนไปตามความสัมพันธ์ทางการเมืองระหว่างดัตช์กับฝรั่งเศสด้วย ในระยะแรกๆ ความสัมพันธ์ระหว่างดัตช์กับโปรตุเกสที่ถูกละเมิดเข้าครอบครองระหว่าง ค.ศ. ๑๕๘๑-๑๖๔๐ เป็นไปอย่างไม่ราบรื่น ทั้งทางการเมือง เศรษฐกิจและศาสนา ทำให้ดัตช์หันไปให้ความร่วมมือกับฝรั่งเศสซึ่งเป็นศัตรูของสเปน แต่ต่อมาเมื่อความสัมพันธ์อันดีระหว่างฝรั่งเศสกับดัตช์ในทวีปยุโรปเริ่มเสื่อมลงและเข้าสู่สงครามระหว่างกัน ความสัมพันธ์ระหว่างดัตช์กับบาทหลวงคณะมิสซังต่างประเทศก็เริ่มเหินห่างลงด้วย รวมทั้งความสัมพันธ์ระหว่างชาวดัตช์กับชาวฝรั่งเศสก็เริ่มไม่ราบรื่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในทศวรรษ ๑๖๘๐ เมื่อฝรั่งเศสเข้ามามีบทบาทสำคัญในราชสำนักสยาม โดยการสนับสนุนของคอนสแตนติน ฟอลคอน ทำให้ชาติต่างๆ รวมทั้งชาวดัตช์เกิดความไม่ไว้วางใจฝรั่งเศสและความริษยาว่าฝรั่งเศสจะได้ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจและอื่นๆ มากกว่าพวกตน ทำให้ชาวดัตช์ต่อต้านชาวฝรั่งเศส เมื่อสมเด็จพระเพทราชาทรงปราบดาภิเษกขึ้นเป็นกษัตริย์ และพยายามขับไล่ชาวฝรั่งเศสออกจากราชอาณาจักรสยาม ชนชาติต่างๆ รวมทั้งชาวดัตช์ก็ให้ความร่วมมือกับสยามต่อสู้กับกองทหารฝรั่งเศสด้วย^{๓๗}

วารสารอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร ปีที่ ๓๒ (๒๕๕๓) ฉบับที่ ๒ ๑๙๑

ความขัดแย้งระหว่างบาทหลวงคณะมิสซังต่างประเทศกับบาทหลวงในระบบสิทธิอุปถัมภ์ในกรุงศรีอยุธยานั้น แม้จะดูเป็นเพียงปัญหาเล็กๆ ระหว่างชาวต่างชาติกลุ่มเล็กๆ ที่อาศัยอยู่ในสังคมนานาชาติแห่งนี้ ทว่าได้สะท้อนให้เห็นความขัดแย้งภายนอกที่กลายเป็นปัจจัยภายในที่ส่งผลกระทบอย่างมาก ทั้งต่อวิถีชีวิตของผู้คนในราชธานีแห่งนี้ แต่ขณะเดียวกันก็อาจจะเป็นสาเหตุหนึ่งที่นำมาสู่การดำเนินความสัมพันธ์ระหว่างสยามกับฝรั่งเศส และการทำสนธิสัญญาเรื่องการศาสนาระหว่างสยามกับฝรั่งเศสฉบับวันที่ ๒ ธันวาคม ค.ศ. ๑๖๘๕

เชิงอรรถ

- ^๑ Bernard Wirth, "La Strategie d'Evangelisation des Prêtres des Missions Etrangères de Paris à Siam, 1662-1668," (Thèse de Doctorat, Science de l' Education, Universit Lyon II, 1988), 73-75.
- ^๒ Alain Forest, les Missionnaires Français au Tonkin et au Siam XVIe-XVIIe Siècles, Analyse compare d'un relative success et d'un total échec, Livre I Histoires du Siam (Paris : L'Harmattan, 1998), 167-168.
- ^๓ Mre Lambert à son frère, 10-10-1662, AME 858 fo 5," in Adrien Launay, Histoire de la Mission de Siam 1662-1811, vol. I (Paris : Missions Étrangères de Paris, 2000), 168.
- ^๔ ดูรายละเอียด Surachai Chumsripan, "The Initiation of the Mission in Siam by the Jesuit Missionaries in the XVIIth Century," (License in Church History, Facultus Historiae Ecclesiasticae, Pontificia Universitas Gregoriana)
- ^๕ Stephen Neill, A History of Christian Missions, 3rd edition (London : Penguin Books, 1990), 121.
- ^๖ โรเบิร์ต โกลเด, ประวัติการเผยแพร่คริสต์ศาสนาในสยามและลาว, อรสา ชาวจีน แปลและเรียบเรียง (กรุงเทพฯ : สื่อมวลชนคาทอลิกประเทศไทย, ๒๕๔๗), ๖๓.
- ^๗ Bernard Wirth, "La Strategie d'Evangelisation des Prêtres des Missions Etrangères de Paris à Siam, 1662-1668," 89-90.

^๙ Jean Guennou, *Missions Etrangères de Paris*, (Paris : Fayard, 1986), 14–15.

^๙ Ibid., 20.

^{๑๐} อนันต์ชัย เลหาะพันธุ์. “ศาสนจักร”, ใน *เรื่องน่ารู้ในยุโรปสมัยกลาง*, (กรุงเทพฯ : คัดติโสภา การพิมพ์, ๒๕๕๐), ๔๓–๔๔.

^{๑๑} “A. M.–E., vol. 121, 626; vol. 876, 117. – Relat. du voy. De Mgr de Béryste, 127,” in Andrien Launay, *Histoire de la Mission de Siam 1662–1811*, Vol. I, 5.

^{๑๒} อ่านตามคำอ่านภาษาโปรตุเกสของผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปรีดี พิศภูมิวิถี.

^{๑๓} Ibid., 9.

^{๑๔} Dirk Van der Cruysse, *Siam and the West 1500–1700* tr. by Michael Smithies (Bangkok : Silkworm Books, 2002), 154.

^{๑๕} “Extraits de letters de Mgr Pallu, 20–10–1664, AME. 858 fo 84,” in Alain Forest *Les Missionnaires Français au Tonkin et au Siam XVIe–XVIIe Siècles, Analyse compare d’un relative success et d’un total échec*, Livre I *Histoires du Siam*, 181.

^{๑๖} Ibid., 60.

^{๑๗} “Arch. M.Etr. vol. 854, 29–31,” in Henri Chappoulie, *Aux Origines d’une Église, Rome et les Missions d’Indochine au XVIIe Siècle*, Tome I, (Paris : Bloud et Gay, 1943), 152.

^{๑๘} Gazil à Brisacier, Rome 5 mai 1670, Arch. M.Etr. vol. 201, 361,” in *ibid.*

^{๑๙} นักบวชหรือบาทหลวงในคริสต์ศาสนาแบ่งออกเป็นสองประเภทคือ นักบวชสามัญ และนักบวชถือวินัยคณะ หรือนักบวชถือพรต นักบวชสามัญคือ บาทหลวงที่อยู่ในคณะบาทหลวงประจำ สังฆมณฑล ขึ้นตรงต่อสังฆราชในสังฆมณฑลนั้นๆ นักบวชสามัญนั้นมีหน้าที่เฉพาะคือ การปกครอง เช่น ผู้ปกครองโบสถ์คือ อธิการโบสถ์

นักบวชถือวินัยคณะ หรือนักบวชถือพรต คือ บาทหลวงที่สังกัดคณะนักบวชต่างๆ มีเจ้าอธิการ คณะเป็นผู้ควบคุม และขึ้นตรงต่อสันตะปาปาหรือสังฆราชท้องถิ่น ปฏิญาณตนสังกัดและถือวินัยของคณะใดคณะหนึ่ง ซึ่งจะมีหน้าที่เฉพาะที่ได้รับอนุญาตจากสมณกระทรวงของพระศาสนจักร การปฏิบัติตนเป็นนักบวชนี้จะต้องปฏิญาณตน (vow) ถือศีลบนสามประการ คือ ความนบถ เชื้อฟักต่อผู้ปกครองของคณะและศาสนจักร (the Vow of Obedience) การถือความยากจน ไม่มีทรัพย์สินของตน (the Vow of Poverty) และการถือครองความบริสุทธิ์ (the Vow of Chastity) นอกจากนี้ นักบวชถือวินัยคณะยังต้องยึดถือวินัยของคณะที่ตนสังกัด ต้องทำงานตามจุดมุ่งหมายของคณะ อธิการจะเป็นผู้กำหนดตำแหน่งของสมาชิก นุสรี เงินเลิศวัฒน์ชัย, “การศึกษาเปรียบเทียบ จิตตารมณ์ สถานภาพและบทบาทของบาทหลวงในสมัยกรุงศรีอยุธยา,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาศาสนาเปรียบเทียบ บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๔, ๖๒)

วารสารอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร ปีที่ ๓๒ (๒๕๕๓) ฉบับที่ ๒ ๑๙๓

- ^{๒๐} Henri Chappoulie, *Aux Origines d'une Église, Rome et les Missions d'Indochine au XVIIe Siècle*, Tome I, 260-261.
- ^{๒๑} "Pallu à M. de Chaulnes, 17 avril 1668, Arch. M.Etr. vol. 102, 21," in *ibid.*, 259.
- ^{๒๒} "À Colbert, 2 et 3 janvier 1672," and "Aux Directeurs de la Compagnie des Indes orientales, Syracuse, 14 mars 1667," in *Lettres de Pallu, Tome Second*, 191, 211.
- ^{๒๓} A. M.-E., vol. 102, 335," in *ibid.*, 252.
- ^{๒๔} "Lettre de Pallu à Francisco Delgado e Matos, du 30 novembre 1671. A. M.-E., vol.102, 347," in *ibid.*, 252.
- ^{๒๕} "A. M.-E. vol. 102, 347," in *ibid.*
- ^{๒๖} Mémoire instructif sur l'affaire que M. d'Aubeville a commencé de traiter au Portugal de la part de Sa Majesté, concernant les évêques français, viscaires apostoliques en l'Asie orientale, 5 novembre 1674, Arch. M.Etr. vol. 5, 421-428," in Henri Chappoulie, *Aux Origines d'une Église, Rome et les Missions d'Indochine au XVIIe Siècle*, Tome I , 286.
- ^{๒๗} Alain Forest, *Les Missionnaires Français au Tonkin et au Siam XVIIe-XVIIIe Siècles*, Analyse Comparée d'un relative succès et d'un total échec, 214.
- ^{๒๘} "Mre Lambert de la Motte et Mre Laneau 1673-1679, Relations Avec la Cour de Siam 1673-1679, Lettre de Louis XIV," in *ibid.*, 46.
- ^{๒๙} Mre Lambert de la Motte à Mre Pallu, A. M.-E., vol. 858, 131," in Adrien Launay, *Histoire de la Mission de Siam 1662-1811*, vol. I, 17.
- ^{๓๐} "Voyage et Séjour des Envoyés siamois en France, Mémoire de Bénigne Vachet, A. M.-E., vol. 111, 141; vol. 112, 117; vol. 856, 445," in *ibid.*, 131-149.
- ^{๓๑} คณะราชทูตชุดแรกออกเดินทางไปฝรั่งเศสในปลาย ค.ศ. ๑๖๘๐ แต่เรืออัปปางลงบริเวณหมู่เกาะมาดาร์กัสการ์
- ^{๓๒} "Mémoire pour être présenté à MM. les ministres d' État de France, sur toutes les chose qui regardent les envoys du roi de Siam, par B. Vachet, A. M.-E., vol., 856, 29," in *ibid.*, 153-156.
- ^{๓๓} วรพร ภู่งศ์พันธุ์, "ความเป็นสังคมนานาชาติของพระนครศรีอยุธยาตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ ๑๖ ถึง ค.ศ. ๑๗๖๗," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารศิลป์ สาขาวิชาประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ภาควิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๒), ๕-๔๑.
- ^{๓๔} Joaquim Bouvet, *Voiage de Siam* J.C. Gatty, diteur (Leiden : E.J. Brill, 1963), 106.
- ^{๓๕} Pero Vaz de Siqueira, *The Embassy of Pero Vaz de Siqueira to Siam (1684-1686)*, (Macao : University of Macao, 2005), 21.

- ^{๓๖} Mgr Lambert de la Motte attaqué, Mémoires de Bénigne Vachet, A. M.-E., vol. 110, 58-Ann. Cong. M.-E., vol.1, 64.,” in Andrien Launay, *Histoire de la Mission de Siam 1662–1811*, Documents Historiques I, 33–35.
- ^{๓๗} Desfarges, *Relation des Révolutions arrivées à Siam dans l’année 1688*, (Amsterdam, Pierre Brunel, 1690), 54–55.

บรรณานุกรม

- Bouvet, Joaquim. *Voiage de Siam*. J.C. Gatty, éditeur. Leiden : E.J. Brill, 1963.
- Chappoulie, Henri. *Aux Origines d’une Église, Rome et les Missions d’Indochine au XVIIe Siècle*, Tome I. Paris : Bloud et Gay, 1943.
- Cruysse, Dirk Van der. *Siam and the West 1500–1700*. tr. by Michael Smithies. Bangkok : Silkworm Books, 2002.
- Desfarges. *Relation des Révolutions arrivées à Siam dans l’anne 1688*. Amsterdam, Pierre Brunel, 1690.
- Forest, Alain. *les Missionnaires Français au Tonkin et au Siam XVIe–XVIIe Siècles*, Analyse compare d’un relative success et d’un total échec, Livre I *Histoires du Siam*. Paris : L’Harmattan, 1998.
- Guenou, Jean. *Missions Etrangères de Paris*. Paris : Fayard, 1986.
- Launey, Adrien. *Histoire de la Mission de Siam 1662–1811*, vol. I. Paris : Missions Étrangères de Paris, 2000.
- Les Missions Etrangères, Trois Siècles et Demi d’Histoire et d’Aventure en Asie*, ed. by Marcel Launay et Gérard Moussay Paris : Perrin, 2008.
- Neill, Stephen. *A History of Christian Missions*. 3rd edition. London : Penguin Books, 1990.
- Siqueira, Pero Vaz de. *The Embassy of Pero Vaz de Siqueira to Siam (1684–1686)*. Macao : University of Macao, 2005.

วารสารอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร ปีที่ ๓๒ (๒๕๕๓) ฉบับที่ ๒ ๑๙๕

Surachai Chumsripan. "The Initiation of the Mission in Siam by the Jesuit Missionaries in the XVIIth Century." License in Church History, Facultus Historiae Ecclesiasticae, Pontificia Universitas Gregoriana, 1980.

Wirth, Bernard. "La Strategie d'Evangelisation des Prêtres des Missions Etrangères de Paris à Siam, 1662-1668." Thèse de Doctorat, Science de l' Education, Université Lyon II, 1988.

โรเบิร์ต โกสเต. ประวัติการเผยแพร่คริสต์ศาสนาในสยามและลาว. อรสา ชาวจีน แปลและเรียบเรียง. กรุงเทพฯ : สื่อมวลชนคาทอลิกประเทศไทย, ๒๕๔๙.

นุสรี เงินเลิศวัฒนะชัย. "การศึกษาเปรียบเทียบจิตตารมณ์ สถานภาพและบทบาทของ บาทหลวงนิกายโรมันคาทอลิกในสมัยกรุงศรีอยุธยา." วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาศาสนาเปรียบเทียบ บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๔.

วรพร ภู่งศ์พันธุ์. "ความเป็นสังคมนานาชาติของพระนครศรีอยุธยาตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ ๑๖ ถึง ค.ศ. ๑๗๖๗." วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ภาควิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๔๒.

อนันต์ชัย เลาหะพันธุ์. เรื่องนำรัฐในยุโรปสมัยกลาง. กรุงเทพฯ : ศักติโสภาคการพิมพ์, ๒๕๕๐.

